

Трибуна Молодого Вченого

УДК 341.4,341.6,347.5

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2024.2.19>

Провідна роль органу представництва у процедурі виконання рішень ЄСПЛ проти України та її вплив на виконавчий процес

Белікова Аліна Олегівна,

аспірантка

Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

У статті окреслено провідну роль органу представництва у процедурі виконання рішень ЄСПЛ проти України та її вплив на виконавчий процес.

Визначено, що відповідно до чинного законодавства орган представництва – орган, відповідальний за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та координацію виконання його рішень.

Акцентовано увагу на ролі органу представництва у виконавчому процесі, яка полягає у надсиланні стягувачеві повідомлення з роз'ясненням його права подати до державної виконавчої служби заяву про виплату відшкодування (справедливої сатисфакції), зверненні рішення до виконання в частині виплати відшкодування у безспірному порядку центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів та контролі за її фактичною виплатою.

Зроблено порівняльний аналіз повноважень органу представництва та державної державної виконавчої служби у процедурі виконання рішень Євросуду і як висновок зазначено, що вони мають обмежений характер через наявність властивих їй процесуальних ознак, які полягають лише у винесенні процесуальних документів – постанов державного виконавця про відкриття виконавчого провадження та його закінченні.

Розкрито координаційну функцію органу представництва з іншими органами (установами), задіяними у виконанні рішення Суду, особливо яка проявляється під час вжиття додаткових заходів індивідуального характеру (відновлення попереднього юридичного стану стягувача шляхом повторного розгляду справи) та заходів загального характеру.

Окреслено контрольну функцію органу представництва за ходом виконання рішення ЄСПЛ.

Виокремлено повноваження органу представництва за принципом організаційно-правового та процедурного критеріїв, які структуровані на основних складових процедури виконання рішень ЄСПЛ, – виконавчому процесі, вжитті додаткових заходів індивідуального характеру та заходів загального характеру.

Ключові слова: рішення Європейського суду з прав людини, орган представництва, виконавча процедура, координація, контрольна функція.

Belikova Alina. The leading role of the representative body in the procedure for the execution of ECtHR decisions against Ukraine and its influence on the executive process

The article outlines the leading role of the representative body in the procedure for the execution of ECtHR decisions against Ukraine and its influence on the executive process.

Determined that according to the current legislation, the representative body is the body responsible for ensuring the representation of Ukraine at the European Court of Human Rights and coordinating the implementation of its decisions.

Attention is focused on the role of the representative body in the enforcement process, which consists in sending the debt collector a message explaining his right to submit an application to the state executive service for the payment of compensation (just satisfaction), applying for the execution of the decision regarding the payment of compensation in an undisputed manner by the central body of the executive authorities implementing state policy in the field of treasury service of budget funds and control over their actual payment.

A comparative analysis of the powers of the representative body and the state executive service in the procedure for the execution of the decisions of the European Court was made and it was concluded that they are limited in nature due to the presence of procedural features peculiar to it, which consist only in the issuance of procedural documents – the decrees of the state executive on the opening of executive proceedings and its termination.

The coordination function of the representative body with other bodies (institutions) involved in the implementation of the Court's decision is revealed, especially when taking additional measures of an individual nature (restoration of the previous legal status of the debt collector by re-examining the case) and measures of a general nature.

The control function of the representative body over the implementation of the ECtHR decision is outlined.

The authority of the representative body is distinguished according to the principle of organizational, legal and procedural criteria, which are structured on the main components of the procedure for the implementation of ECtHR decisions – the executive process, the adoption of additional measures of an individual nature and measures of a general nature.

Key words: *decision of the European Court of Human Rights, representative body, executive procedure, coordination, control function.*

Враховуючи особливий порядок виконання рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд, Євросуд), варто акцентувати увагу на провідній ролі органу представництва у вжитті заходів, спрямованих на підвищення ефективності виконання рішень даної європейської інституції.

У відповідності зі ст. 1 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» (далі – Закон), орган представництва – орган, відповідальний за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та координацію виконання його рішень [1]. Згідно п. 3 Постанови Кабінету Міністрів України «Про заходи реалізації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 31 травня 2006 р. № 784, представництво України в Європейському суді з прав людини, координація виконання його рішень та інформування про хід виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах, в яких Україна є стороною, здійснюються Міністерством юстиції в установленому порядку через Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини [2].

Отже, органом представництва є Міністерство юстиції України, в особі Уповно-

важеного у справах Європейського суду з прав людини, діяльність якого забезпечується Секретаріатом та передбачена п.7 Положення про Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 р. № 784 [3].

Не зосереджуючи увагу на процедурних питаннях *виконавчого процесу* зазначимо, що роль органу представництва у цьому процесі полягає в надсиланні стягувачеві повідомлення з роз'ясненням його права подати до державної виконавчої служби (далі – ДВС) заяву про виплату відшкодування (справедливої сатисфакції), зверненні рішення до виконання в частині виплати відшкодування у безспірному порядку центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів (далі – держказначейство) та контроль за її фактичною виплатою як позитивний результат виконання резолютивної частини рішення Євросуду.

Отже, на даному етапі орган представництва координує з ДВС та держказначейством у порядку, визначеному законодавством.

Однак незважаючи на спільність скоординованих дій вказаними органами, С. Р. Асірян зауважує, що внаслідок залу-

чення у виконавчий процес декілька органів та використання кожним із них відведених для цього строків можуть виникати організаційні проблеми, а саме – «велика тривалість та ускладнений механізм виконання судового рішення». Оскільки, як зазначає науковець, «у цьому процесі задіяні одразу три інституції – Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, державна виконавча служба та держказначейство, проблеми у взаємодії цих органів нерідко спричиняють бюрократизацію виконавчого процесу та порушення встановлених законом строків виконання, які до речі, є теж доволі тривалими. Така тривалість виконання є необґрунтованою, та сама по собі суперечить принципу ефективного судового рішення» [4, с. 310].

У продовження погляду ускладнення механізму виконання рішення Євросуду внаслідок залучення до виконавчого процесу декількох органів, зробимо порівняльний аналіз повноважень органу представництва та ДВС, який полягає у наступному:

1) при виконанні рішень ЄСПЛ дії органів ДВС мають суто процесуальний характер, – винесенні державним виконавцем постанов про відкриття виконавчого провадження та його закінчення (ч. 1 ст. 7, ч. 6 ст. 8 Закону). Фактично звернення рішення до виконання в частині виплати відшкодування, у тому числі надсилання стягувачеві повідомлення з роз'ясненням його права подати до державної виконавчої служби заяву про виплату відшкодування (ст. 7 Закону), а також вжитті додаткових заходів індивідуального характеру та контроль за їх виконанням (ст.11 Закону) віднесено до повноважень органу представництва;

2) спосіб виконання рішень ЄСПЛ має безспірний характер, тобто: виплата відшкодування стягувачу за рішенням Суду відбувається за рахунок коштів Державного бюджету України та здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів (ст. 8 Закону) шляхом їх списання з банківського рахунку боржника та перерахування на рахунок стягувача. Такий спосіб фактичного виконання рішення не передбачає навіть взаємодію органів ДВС

із держказначейством, оскільки останнє лише повідомляє орган примусового виконання рішень про перерахування стягувачу відшкодування.

Отже, аналізуючи повноваження органу представництва слід зазначити, що дії державної виконавчої служби у процедурі виконання рішень Євросуду мають обмежений характер через наявність властивих їй процесуальних ознак, які полягають лише у винесенні процесуальних документів, та у зв'язку з цим, у практичній діяльності не є достатньо впливовими на хід виконання судового рішення.

Так за процедурою, визначеною ст. 8 Закону [1], орган представництва протягом одного місяця від дня відкриття виконавчого провадження надсилає до держказначейства постанову про відкриття виконавчого провадження та необхідні для цього документи (оригінальний текст і переклад резолютивної частини остаточного рішення Суду щодо справедливої сатисфакції у справі проти України). Після надходження цих документів держказначейство протягом 10 днів здійснює списання коштів з відповідної бюджетної програми Державного бюджету України на вказаний стягувачем банківський рахунок, а в разі його відсутності – на депозитний рахунок ДВС. Факт списання державних коштів підтверджується певним фінансовим документом, який направляється держказначейством до ДВС і слугує доказом виконання рішення Суду щодо виплати відшкодування.

Тому, з метою якнайшвидшого й ефективного виконання рішень європейської інституції, з урахуванням провідної ролі органу представництва у даному процесі, доречним було би удосконалити функції цього органу, діяльність якого безпосередньо впливає на процедуру виконання рішень ЄСПЛ, тим самим «розвантажити» ускладнений механізм виконання таких рішень. За аналогічною процедурою наразі відбувається виконання судових рішень про стягнення бюджетних коштів, передбаченою Законом України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» від 05 червня 2012 року № 4901-VI [5], прийнятого на виконання пілотного рішення ЄСПЛ «Юрій Миколайович Іванов проти України» від 15.10.2009 [6].

Після завершення виконавчого процесу не менш важливим етапом у зазначеній процедурі є здійснення *координації* органу представництва з іншими органами (установами), задіяними у виконанні рішення Суду. Особливо це проявляється під час вжиття додаткових заходів індивідуального характеру (відновлення попереднього юридичного стану стягувача шляхом повторного розгляду справи) та заходів загального характеру, з погляду на їх дієвість.

Загалом координаційні дії органу представництва щодо вжиття додаткових заходів індивідуального характеру, як визначає вказаний Закон у статті 11, полягають у наступному:

1) протягом десяти днів від дня одержання повідомлення про набуття рішенням Суду статусу остаточного, – надсилає стягувачеві повідомлення з роз'ясненням його права порушувати провадження про перегляд справи та/або про його право на відновлення провадження відносно до чинного законодавства, а також повідомляє органи, які є відповідальними за виконання передбачених у рішенні ЄСПЛ додаткових заходів індивідуального характеру, про зміст, порядок і строки виконання цих заходів;

2) контролює виконання додаткових заходів індивідуального характеру, передбачених у рішенні Суду, що здійснюються під наглядом Комітету міністрів Ради Європи.

Використання органом представництва наданих йому повноважень дозволяє контролювати не тільки здійснення виплати відшкодування у тримісячний строк, але й підкреслює ефективність застосування додаткових механізмів поновлення порушених конвенційних прав потерпілої особи.

Вжиття заходів загального характеру так само є невід'ємною складовою при виконанні рішень ЄСПЛ. Вони включаються у забезпеченні усунення системної проблеми та її першопричини, а також знов-таки дій органу представництва щодо вжиття заходів загального характеру, і Кабінету Міністрів України.

Втім дії органу представництва у вжитті вказаних заходів полягають у підготовці щоквартального подання стосовно вжиття

заходів загального характеру та надси-ланні його до Кабінету Міністрів України; одночасної підготовці з вказаним поданням аналітичного огляду для Верховного Суду та Апарату Верховної Ради України – пропозицій щодо їх врахування під час підготовки законопроектів (ст. 14 Закону) [1].

Доречно підкреслити, що окрім координаційної діяльності органу представництва належить й *контрольна* функція.

Зокрема, здійснення контролю за виконанням додаткових заходів індивідуального характеру з правом отримання від відповідальних органів інформації про хід і наслідки виконання таких заходів, а також внесення Прем'єр-міністрові України подання щодо забезпечення виконання вказаних заходів [1].

Саме на контролі за виконанням рішень ЄСПЛ з боку уповноваженого органу – Міністерства юстиції України, що діє через Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, акцентує увагу Р. Д. Ляшенко [7, с. 321].

Сутність контролю за виконанням таких рішень, як стверджує В.А.Стукаленко полягає, по-перше, у спостереженні й перевірці діяльності органів, які здійснюють виконання відповідного рішення ЄСПЛ, відповідно до вимог чинного законодавства, а по-друге, у запобіганні та виправленні можливих помилок і неправомірних дій, що перешкоджають такій діяльності [8, с. 63].

Головна мета проведення цього контролю на погляд В. А. Стукаленко – забезпечити інтереси держави й суспільства. Від його організації багато в чому залежать імідж держави на міжнародному рівні [8, с. 63].

Ми погоджуємося з даним твердженням, оскільки орган представництва беззаперечно поряд з іншими функціями виконує й контрольну функцію за ходом виконання рішень Євросуду.

Зважаючи на певну особливість виконання рішень ЄСПЛ, вважаємо за необхідне виокремити повноваження органу представництва, окресливши тим самим його провідну роль у процедурі виконання рішень даної міжнародної судової інституції.

Виокремлення повноважень органу представництва, на наше бачення, слід

побудувати за принципом організаційно-правового та процедурного критеріїв.

1. Повноваження органу представництва за *організаційно-правовим критерієм* полягають у:

1) підготовці стислого викладу українською мовою рішення ЄСПЛ (після набуття статусу остаточного) та надсиланні для його опублікування у газеті «Урядовий кур'єр»;

2) надсиланні стислого викладу рішення ЄСПЛ стягувачеві, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, всім державним органам, посадовим особам та іншим суб'єктам, безпосередньо причетним до справи, за якою постановлено дане рішення;

3) визначенні спеціалізованого у питаннях практики Суду юридичного видання, яке здійснюватиме переклад та опублікування українською мовою повних текстів рішень, а також замовлення необхідної кількості примірників видання для забезпечення судів, органів прокуратури, юстиції, внутрішніх справ, служби безпеки, установ виконання покарань, інших зацікавлених суб'єктів з метою поширення практики ЄСПЛ у професійному середовищі;

4) надсиланні стягувачеві повідомлення з роз'ясненням його права порушити провадження про перегляд справи та/або про його право на відновлення провадження відповідно до чинного законодавства;

5) повідомленні відповідальних за виконання передбачених у рішенні додаткових заходів індивідуального характеру органів про зміст, порядок і строки виконання цих заходів;

6) щоквартального надсилання відповідних подань до Кабінету Міністрів України та Апарату Верховної Ради України з метою вжиття заходів загального харак-

теру; підготовки аналітичного огляду для Верховного Суду та пропозицій – Апарату Верховної Ради України.

2. Повноваження органу представництва за *процедурним критерієм* полягають у:

1) зверненні до виконання рішення ЄСПЛ щодо виплати відшкодування, а саме:

а) надсиланні стягувачеві повідомлення з роз'ясненням його права подати до державної виконавчої служби заяви про виплату відшкодування (справедливої сатисфакції); б) надсиланні до ДВС оригінального тексту і перекладу резолютивної частини остаточного рішення Суду у справі проти України щодо справедливої сатисфакції; в) надсиланні до держказначейства постанови про відкриття виконавчого провадження та необхідних документів для фактичної виплати відшкодування (справедливої сатисфакції); г) отриманні від ДВС постанови про закінчення виконавчого провадження та підтвердження списання коштів;

2) пред'явленні регресного позову до винної особи про відшкодування збитків, завданих Державному бюджету України внаслідок виплати відшкодування (ч. 5 ст. 9 Закону).

Наведені повноваження органу представництва слід структурувати на основних складових процедури виконання рішень ЄСПЛ, – виконавчому процесі, вжитті додаткових заходів індивідуального характеру та заходів загального характеру.

Таким чином, орган представництва забезпечує послідовність і координованість всієї процедури виконання рішень ЄСПЛ проти України, що ефективно впливає на весь процес виконання таких рішень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 22.02.2024).

2. Про заходи реалізації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» : постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 р. № 784. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.03.2024).

3. Положення про Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини : затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 р.

№ 784. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.03.2024).

4. Асірян С.Р. та інші. Проблеми виконання рішень ЄСПЛ в Україні та шляхи їх подолання на прикладі Федеративної Республіки Німеччина. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Вип. 63. С. 307–311. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/232296/231102>.

5. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень : Закон України від 05 червня 2012 року № 4901-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4901-17#Text> (дата звернення: 15.03.2024).

6. Рішення ЄСПЛ у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» (заява № 40450/04). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_479#Text (дата звернення: 15.03.2024).

7. Ляшенко Р.Д. та інші. Проблеми виконання рішень Європейського суду з прав людини Україною. *Часопис Київського університету права* №2/2021. С. 320–324. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/784/729> (дата звернення: 02.03.2024).

8. Стукаленко В.А. До питання контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини. *Альманах міжнародного права*. 2016. Вип. 12. С. 62–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2016_12_9 (дата звернення: 15.03.2024).